

UNIVERSITAT DE BARCELONA

El Rector Caparrós i el futur de la Universitat de Barcelona

Lliçó inaugural
del
Dr. MIQUEL SIGUAN
Catedràtic

INAUGURACIÓ DEL CURS ACADÈMIC
2001 - 2002

Barcelona, 20 de setembre de 2001

RR-858

El Rector Caparrós i el futur de la Universitat de Barcelona

Lliçó inaugural
del
Dr. MIQUEL SIGUAN
Catedràtic

INAUGURACIÓ DEL CURS ACADÈMIC
2001 - 2002

Barcelona, 20 de setembre de 2001

U

UNIVERSITAT DE BARCELONA

B

BIBLIOTECA DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

0701461001

Publicacions de la Universitat de Barcelona
Gran Via de les Corts Catalanes, 585 - 08007 Barcelona
Dipòsit legal: B-41158-01
Imprimeix: Gráficas Rey, S.L.

Índex

Vocació de servei	7
Professor universitari	9
Historiador de la psicologia	13
Home d'acció i de govern	19
El rastre del passat. Una universitat popular	23
Un altre model d'universitat	27
El record de la Universitat Autònoma	31
Les noves realitats universitàries	33
Davant el futur	35

Un antic costum vol que el curs universitari comenci amb una lliçó solemne professada per un dels seus membres davant la comunitat universitària reunida. Aquest començament de curs, però, és atípic. A les acaballes del curs passat, just quan havia acabat el seu mandat, el rector Caparrós ens va deixar. La notícia de la seva mort, tan sobtada i tan imprevisible, va produir una extraordinària emoció, no sols entre els universitaris sinó també entre un públic molt ampli, ja que la seva popularitat ultrapassava els recintes universitaris, com es va fer palès en les cerimònies del seu comiat. I va ser en aquest clima emotiu que el seu successor, el rector Tugores, em va proposar que em fes càrrec d'aquesta lliçó inaugural i que la dedicués a glossar la figura de qui, per tantes raons, mereix el nostre reconeixement. Díficilment podia rebutjar l'honrosa comesa quan la nostres vides professionals han estat unides tan estretament. Vaig acceptar-la però amb una condició: no em limitaria a evocar la seva figura, sinó que també intentaria reflexionar sobre el que era la seva preocupació principal: el futur de la Universitat de Barcelona, que equival a reflexionar sobre el futur de la institució universitària en els temps que vénen. I estic segur que ell hauria agraït aquesta manera d'homenatjar el seu record.

Vocació de servei

Molts professors d'aquesta casa també n'hem estat alumnes, i jo mateix tenia dotze anys i duia calça curta quan vaig començar a venir cada matí en aquest edifici, ja que aleshores s'hi ubicava també l'institut Balmes, de segon ensenyament. Ell, en canvi, s'hi va acostar quan havia acabat els estudis i era un home fet i dret. Havia nascut a Torres de Berrellén, prop de Saragossa, en el si d'una família tradicional i conservadora, l'any 1938, en plena guerra civil. Va viure una infància i una adolescència completament normals en el seu poble natal i al col·legi dels jesuïtes de Saragossa. Sense altre signe distintiu que la simpatia i la vitalitat exuberants que va mantenir tota la seva vida. Era un estudiant brillant i això el va decantar cap a l'enginyeria perquè, en aquells anys, l'ingrés a les escoles d'enginyers era tan difícil, que semblava el destí natural dels estudiants brillants. Però aviat va escollir una altra opció.

Els qui avui entre nosaltres parlen o escriuen sobre la postguerra insisteixen en els aspectes econòmics, que significaven grans dificultats per a la majoria de la població, i en els aspectes polítics, amb la discriminació o la persecució dels vençuts; però qualsevol situació històrica té sempre moltes facetes i és cert que molts joves que de petits havien conegut la guerra civil i la guerra mundial com a espectadors se sentien impulsats a emprendre opcions heroiques, però allunyades de la barreja d'heroisme i de barbàrie que suposen les guerres, la qual cosa, en molts casos, significava emprendre opcions religioses. Es pot dir que mai com en aquells anys l'atractiu del claustre o la crida de les missions no van ser tan forts. I va ser aquest impuls el que va portar el jove Antoni Caparrós a postular l'ingrés a

la Companyia de Jesús. Va fer el noviciat a Veruela i, posteriorment, va estudiar Filosofia i Teologia a la Facultat de Teologia que l'orde mantenia a Sant Cugat, a la qual anaven els futurs teòlegs de la província d'Aragó, una província que s'anomenava així perquè comprenia els territoris de l'antic regne d'Aragó. I, d'acord amb la pràctica habitual, va passar temporades a Alemanya: primer a Viena i a Munic, i després a Tübinga.

Però durant els anys transcorreguts entre el seu ingrés a l'orde i el maig del 68, precisament l'any en què es va llicenciar en Teologia, havien passat moltes coses al món i en els ambients eclesiàstics en què es movia, que, com és natural, l'havien afectat profundament. Una crítica interna dels fonaments de la teologia que sorgia del si del pensament protestant arribava amb força als ambients catòlics i a l'interior del mateix orde jesuític, com en podia ser exemple la difusió de l'obra de Teilhard de Chardin; però també hi arribava una crítica de les postures conservadores en l'ordre social i polític que feia que jesuïtes influents es passessin a l'esquerra i animessin moviments com el de *Cristians pel Socialisme*. A Sant Cugat, el jove Caparrós estava en contacte amb aquestes influències i n'és una bona prova el fet que aviat es va instal·lar amb uns companys en un suburbi obrer barceloní. I el mateix es pot dir de les seves estades a Alemanya. A Tübinga, l'empremta de les noves orientacions teològiques, sobretot la de Rahner, era molt forta. I també el va influir el fet d'entrar en contacte amb grups d'emigrats espanyols, aleshores molt nombrosos. Però, al marge de tot això, el que sobretot el va interessar van ser les doctrines de Freud i, en general, les psicoanalítiques, com una nova manera d'entendre el comportament humà. Concretament a Viena es va familiaritzar amb l'obra de Victor Frankl, un psicoanalista d'orientació existencialista, molt conegut per la descripció de la seva experiència en un camp de concentració nazi. Però seria inútil intentar escatir com van pesar en el seu ànim aquestes influències diferents fins a precipitar una crisi que molts companys seus van viure durant els mateixos dies. Quedem-nos amb la dada que el mateix any en què es va llicenciar en Teologia va deixar l'orde.

Professor universitari

Abans que això succeís havia decidit apropar-se a la Universitat per preparar el doctorat i, donat el seu interès per la psicologia dinàmica, va contactar amb mi, que des de feia uns anys ocupava la càtedra de Psicologia de la Facultat de Filosofia i Lletres. Donat que a Alemanya havia conegut l'obra de Frankl, jo el vaig animar a prendre aquest autor com a tema de la seva tesi, però ell se sentia indecís i vam ajornar fins a la seva tornada la seva decisió, que, finalment, va recaure en l'obra de Fromm. La preparació de la tesi li va prendre força temps en una època en què tenia altres ocupacions –a les quals immediatament em referiré–, de manera que no fou fins a l'any 74 que va presentar-la a la Secció de Filosofia de la nostra Universitat.

En altres circumstàncies aquest podia haver estat el seu únic contacte amb la Universitat, però moltes coses havien canviat notablement, tant les seves circumstàncies personals, a les quals acabo de fer referència, com la situació de la Psicologia a la Universitat. A començament del segle XX, la llicenciatura general que atorgava la Facultat de Lletres s'havia substituït per tres llicenciatures especialitzades, i en el Pla d'estudis de Filosofia s'incloïa la Psicologia com una assignatura que, segons les èpoques i els plans, se subdividia en dues: Psicologia Filosòfica o Racional i Psicologia Empírica o Experimental. Anys més tard, quan es va establir la llicenciatura en Pedagogia, s'introduí també una assignatura de Psicologia General en el seu Pla d'estudis. I, aproximadament al mateix temps, aparegué la Psicologia en el Pla d'estudis de Medicina. I això era tot.

Aquesta presència tan minsa contrastava amb l'interès cada vegada més gran que des de feia molt de temps la societat demostrava per les apli-

cacions de la psicologia, tant en el camp escolar i en l'atenció als deficients com en les empreses de cara a la selecció i la direcció de personal, a les activitats comercials i a la propaganda, un interès que ja abans de la guerra havia portat a la creació de l'Institut Psicotècnic dirigit pel Dr. Emili Mira. Un interès tan gran, que justificava l'existència de professionals dedicats específicament a la pràctica psicològica. I era el contrast entre aquesta demanda social i l'absència de respostes universitàries el que explica el naixement de la nova llicenciatura.

Una nova llicenciatura que des del seu començament va atraure un gran nombre d'alumnes i que molt aviat va ser la llicenciatura més concorreguda entre totes les que oferia la Facultat de Lletres. Aquest creixement, més que ràpid, rapidíssim, va comportar, entre altres conseqüències, la necessitat de reclutar un professorat que en molts casos era, necessàriament, improvisat com a professorat de Psicologia, atès que aquest ensenyament, tant dins com fora de la Universitat, amb prou feines existia anteriorment. I això explica que, sense altra recomanació que l'excel·lent impressió que m'havien produït les nostres converses sobre el tema de la tesi, li proposés fer-se càrrec, el curs 1972-73, d'una classe d'Introducció a la Psicologia i, l'any següent, de l'assignatura Història de la Psicologia. Un ensenyament que va seguir professant durant una colla d'anys, fins al 1994, en què ja sent rector va considerar que la dedicació a les tasques de govern universitari li impedia assegurar les classes.

S'abocà a la tasca d'ensenyar Història de la Psicologia amb el mateix entusiasme amb què ho feia tot. Els que foren alumnes seus el recorden incapaç de mantenir-se assegut rere la taula, sempre dret i movent-se per l'aula, atent a tot el que succeïa al seu voltant, alleujant una rastellera de noms o de dades amb un acudit o un comentari divertit. Però els alumnes dels primers anys, els de les classes de les 8 del matí, recorden sobretot la convicció amb què els mostrava les diferents orientacions de la psicologia contemporània, els esforços per fer de la psicologia una ciència rigorosa, les seves implicacions socials i també, i sobretot, la seva simpatia per la psicoanàlisi, aleshores poc menys que fruita prohibida.

Fins i tot centrada en l'època moderna i contemporània, la Història de la Psicologia era, en aquells dies, una matèria pràcticament inèdita entre nosaltres, de manera que ell, al mateix temps que l'ensenyava, n'esdevenia especialista. Llegia sense parar i absorbia informació com una esponja; la seva familiaritat amb la llengua alemanya el va ajudar en un camp en què molts dels primers autors eren de llengua alemanya, mentre que els historiadors actuals són predominantment anglosaxons. El resultat és que al cap de poc temps ja va estar en condicions de publicar un resum d'Història de la Psicologia Moderna, un resum que en anys posteriors va conèixer diferents versions i un clar èxit de lectors, ja que era pràcticament únic. Però la seva tasca com a historiador de la psicologia sobrepassa àmpliament la seva pràctica docent i mereix un comentari específic.

Historiador de la psicologia

Quan va decidir fer de l'obra d'Eric Fromm el tema de la seva tesi doctoral no el guiava l'interès de l'historiador sinó aprofundir en el pensament d'un autor actual amb qui coincidia en els seus interessos. Fromm, en efecte, s'havia decantat per la doctrina marxista perquè li semblava una explicació raonable de les injustícies i de la irracionalitat tan patents a la nostra societat i, al mateix temps, s'havia interessat per la psicoanàlisi guiata també per l'intent d'entendre la irracionalitat en el comportament dels individus. I no sols això, sinó també que en la seva obra intentava lligar les dues interpretacions.

Aquestes preocupacions de Fromm responen a una situació històrica molt concreta: l'Alemanya d'entreguerres. Per què la classe mitjana alemanya i bona part del proletariat se sentien atrets pel nacionalsocialisme? El marxisme resultava incapaç d'explicar-ho. Per a Fromm, la raó d'aquesta incapacitat resulta del fet que el marxisme hagi prescindit de la psicologia i dedueixi els comportaments individuals directament de les condicions econòmiques de la societat. Per a ell, la psicoanàlisi és l'explicació psicològica capaç d'omplir aquest buit. L'enllaç es fa a través del *caràcter social*, un concepte introduït per Fromm que donà títol a la tesi doctoral d'Antoni Caparrós. Els membres d'una mateixa societat, com a resultat d'unes mateixes condicions econòmiques i polítiques, comparteixen, en major o menor mesura, un mateix *caràcter social* forjat i transmès a través de la família. El capitalisme, amb les característiques estructurals que analitza el marxisme, tendeix a produir un caràcter social definit per l'alienació i la por a la llibertat, i és sobre aquesta base que es difonen el nacionalso-

cialisme i tota mena d'autoritarismes. A partir d'aquí, Fromm fa una reinterpretació del marxisme que entén com un moviment alliberador de l'home, com un nou humanisme que enllaça amb la tradició racionalista i ètica de Spinoza. Antoni Caparrós, en la seva tesi, reconeix el gran valor ètic de les propostes de Fromm, fet que explica la seva força atractiva. Però, al mateix temps, nega el caràcter científic d'aquestes propostes, ja que entén que deixen de banda les pretensions científiques, tant del marxisme com de la psicoanàlisi, per posar-los al servei d'una doctrina de salvació. No sembla exagerat pensar que amb això responia a les seves pròpies preocupacions i que, després de voler escapar a una metafísica religiosa pel camí d'unes explicacions estrictament científiques, es resistia a admetre que se les convertís en un succedani de religió.

Fossin quins fossin els seus motius, Antoni Caparrós, en els seus escrits posteriors, se seguí mostrant interessat tant per la psicoanàlisi de Freud com pel marxisme i pels intents de posar-lo en relació amb el freudisme o, més en general, per donar-hi una fonamentació psicològica. Uns intents que no es limiten a Fromm, sinó que tenen altres representants destacats, com ara Reich i Fenichel a Alemanya i Neville i Politzer a França. La seva conclusió és que, malgrat que els que buscaven aquesta síntesi simpatitzaven a la vegada amb el marxisme i amb la psicoanàlisi pel que aquestes doctrines tenien de revolucionàries, els seus intents van acabar en fracàs perquè les dues impliquen *concepcions del món* diferents o, si es prefereix, teories diferents sobre la realitat humana última, que per als psicoanalistes s'explica des de la seva experiència individual i per als marxistes des de la societat que la configura. I conclou, amb molta raó, que uns i altres haurien hagut de començar per admetre que l'ésser humà és a la vegada, i des del seu inici, individual i social. I és versemblant pensar que per aquí hauria anat el seu pensament si s'hagués dedicat a teoritzar sobre el fonament de la psicologia.

Però ja he dit que la seva pràctica docent el portava a plantejar-se com a tema la història de la psicologia moderna en conjunt, una tasca a la qual va dedicar bona part de les seves energies amb el brillant resultat que ja he recordat d'uns manuals que han resultat imprescindibles. Però des del

començament deixa clar que ser historiador de la psicologia vol dir alguna cosa més que descriure escoles i doctrines, posant en relleu les seves connexions i dependències; ser historiador de la psicologia vol dir, a més, intentar explicar-ne la successió històrica.

L'historiador Antoni Caparrós busca la resposta a aquesta inquietud en l'obra de Kuhn, que aquells anys havia assolit una gran repercussió amb la seva teoria dels paradigmes científics (*The structure of scientific revolutions*, 1962, reeditada el 1970 i traduïda al castellà el 1971). L'obra de Kuhn pretén explicar la naturalesa i l'evolució de les ciències naturals, i el que farà Caparrós és intentar aplicar els seus conceptes a la psicologia i a la seva història.

Per a Kuhn una ciència pretén explicar algun tipus d'objecte, però originàriament els qui s'interessen per ella ofereixen explicacions diferents i la ciència es constitueix com a tal quan un tipus d'explicació proposat per una escola predomina sobre la resta perquè aconsegueix oferir explicacions satisfactòries de problemes que la comunitat científica considera importants. Quan això succeeix, el tipus d'explicació i la metodologia adequada per arribar-hi es constitueixen en el paradigma d'aquella ciència. El paradigma no sols defineix l'explicació científicament acceptable i deixa al marge altres explicacions possibles, sinó que, de fet, també selecciona les qüestions que es poden emprendre des del paradigma vigent i exclou la resta. Però la situació no és estàtica. A vegades els científics es preocupen per fets que encaixen difícilment en el paradigma acceptat i en esforçar-se per fer-ho eixamplen els marges de la teoria vigent. Quan aquest esforç es multipliquen, la ciència entra en una etapa d'inquietud. Es proposen noves formulacions que entren en conflicte fins que es consagra un nou paradigma, sense que es pugui dir que les raons per acceptar el nou paradigma siguin estrictament racionals. Pot ser que es cregui que el nou paradigma resol qüestions que l'antiga teoria no podia resoldre o que proposa respostes més senzilles i elegants a les antigues qüestions, però, sobretot, es considera que obre nous camins i noves possibilitats.

He dit que l'obra de Kuhn té per objecte les ciències de la naturalesa. El mateix Kuhn adverteix que les ciències socials estan encara en una etapa

preparadigmàtica i que no han trobat el *segur camí de la ciència* encara que ho intenten. Els psicòlegs contemporanis, com és obvi, creuen el contrari, que la psicologia fa temps que ha adoptat la metodologia científica i, per tant, que per explicar la seva història es pot apel·lar a les idees de Kuhn. Antoni Caparrós no va ser el primer a fer-ho, però sí que és veritat que ho va fer d'una manera sistemàtica i amb una gran originalitat.

Comencem anotant que la psicologia de què s'ocupa és la que comença amb l'obra de Wundt a les acaballes del segle XIX i, per tant, una psicologia que té ja la pretensió de constituir-se com a ciència positiva i que pretén adoptar, en alguna mesura, el paradigma de les ciències de la naturalesa. Però ell no creu, en canvi, que en aquests primers temps la psicologia tingui un paradigma definit, i rebut els qui consideren que el funcionalisme podria ser el paradigma que defineix aquest primer període de la història de la psicologia moderna. El funcionalisme és un concepte ampli que es pot aplicar a doctrines explicatives ben diferents. Per a Caparrós la indefinició teòrica de la psicologia dura força temps i troba el seu punt àlgid en el primer quart del segle XX, en el que s'ha anomenat la *lluita de les escoles*. En efecte, en aquests anys la recerca psicològica, molt rica, s'articula entorn d'escoles molt diferenciades i molt actives. I és com a conseqüència d'aquesta lluita, i de la seva culminació en la anomenada *crisi de la psicologia* dels anys 30, que es consolida el predomini del que els anglosaxons anomenen *behaviorisme*, i nosaltres *conductisme*, com a autèntic paradigma de la psicologia científica.

La tasca principal de Caparrós com a historiador se centra a mostrar com es constitueix aquest paradigma, com es modifica per diferents influències i com, finalment, entra en crisi i és substituït pel que anomenem *cognitivisme*, del qual s'esforça també a aclarir les arrels. Aquesta transició del conductisme al cognitivisme ha estat explicada moltes vegades i des de perspectives molt diferents, però l'explicació que ell proposa té dues característiques principals que val la pena destacar.

En primer lloc constata que és cert que el cognitivisme contemporani tracta nivells i modalitats del comportament humà que el conductisme deixava de banda i que són els més típicament humans, com ara el llenguatge

o els comportament intel·ligents, però també és cert que ho fa amb el mateix rigor metodològic amb què actuava el conductisme i, per tant, es pot considerar que més que d'una substitució de paradigmes científics, del que es tracta és d'una ampliació de l'objecte de la psicologia.

Però, en segon lloc, tampoc no creu que, amb el cognitivisme, la psicologia hagi trobat els seu paradigma definitiu i, per tant, exclusiu de qual-sevol altre. I recolza aquesta opinió en el fet que, fins i tot en els dies de màxim prestigi del conductisme, altres maneres d'explicar el comportament humà, com ara el de la psicologia diferencial o les diferents corrents psicoanalítiques, o fins i tot la psicologia comprensiva o fenomenològica, tenien partidaris, i avui els segueixen tenint. I té en compte també la importància de les aplicacions de la psicologia que sovint recolzen en paradigmes diferents. De manera que considera raonable pensar que, enfront de les ciències naturals que aspiren a un paradigma únic, la psicologia, l'explicació científica del comportament humà, donada la complexitat d'aquest, admeti una pluralitat de paradigmes. Però, així, la paraula *paradigma* perd el seu sentit originari, i això explica que en les seves darreres aportacions preferís parlar de *dominis* i de *perfils*.

Home d'acció i de govern

Quan Antoni Caparrós va començar a donar classes com a professor de Psicologia, la situació a la Universitat era ben poc normal. L'oposició al règim franquista era cada vegada més forta i els espais universitaris eren la seva primera caixa de ressonància, de manera que les assemblees, els aldarulls i la presència de les forces d'ordre públic als espais universitaris eren el pa de cada dia. En aquest ambient revolt, els estudiants eren els protagonistes més aparents, però no era menys important l'actitud de molts professors que, hostils a la dictadura, desitjaven una autonomia universitària i també una universitat més atenta a la cultura i a la llengua catalanes. I entre els professors eren especialment actius els molt nombrosos PNN (professorat no numerari), i és per això que sense una situació estable afegien la reivindicació d'un model universitari que els assegurés més estabilitat i millors condicions de treball.

En aquest ambient tan curull d'inquietuds i de tensions, Antoni Caparrós es va mostrar immediatament molt actiu. Els estudiants es van adonar aviat del rigor dels seus compromisos i de la utilitat dels seus consells. I ja des del seu primer any com a docent va ser delegat dels professors de la Facultat de Lletres a la Junta de Govern de la Universitat. I uns anys més tard, quan ja havia mort el dictador i pràcticament eren inoperants els òrgans de govern de la Universitat de Barcelona, es va reunir un claustre constituent disposat a redactar uns nous estatuts universitaris, i ell va ser un dels claustrals més actius, de manera que, quan el desembre del 77 es va elegir el professor Badia Margarit com a nou rector –la primera vegada que en l'època moderna la mateixa Universitat elegia el seu rector–, ell va formar

part de l'equip rectoral. Igual com altres professors no numeraris incorporats a la candidatura, amb la fórmula ambigua de *vicerektor adjunt* o d'*adjunt a vicerektor* per salvar la dificultat legal que els vicerektors, com el mateix rector, havien de ser catedràtics. I perquè jo formava part del mateix equip rectoral, puc donar fe de l'entusiasme amb què es va lliurar a la seva tasca, tant en les comeses específiques del Vicerektorat de Professorat, que compartia amb la professora Galceran, com en el que eren responsabilitats conjuntes de l'equip rectoral. En aquest sentit, destacaré només la seva participació en la preparació del nous Estatuts, que en funció de l'autonomia universitària establerta per la Llei es van donar a la Universitat de Barcelona. Ell va ser un element important en la ponència que els va redactar, ell els defensava dia a dia en les sessions del Claustre i va ser ell qui, en nom de la ponència, finalment va proposar-ne l'aprovació als claustrals, que es va fer per unanimitat.

Però aquesta tasca no esgotava la seva capacitat de treball. Al mateix temps que seguia donant les seves classes d'Història de la Psicologia i que mantenia el ritme de les seves publicacions, s'implicava cada vegada més en les tasques d'organització dels departaments de Psicologia, en ràpid creixement. I, així, l'any 1979 va assumir la direcció del Departament de Psicologia General, que jo havia iniciat, i sis anys després, el 1985, quan l'equip del Dr. Badia, després de vuit anys de gestió, havia acabat la seva tasca, va ser nomenat catedràtic d'Història de la Psicologia, després d'una oposició encara a l'estil antic i organitzada pel Ministeri, però que va tenir lloc a Barcelona i que vaig tenir el plaer de presidir, i poc després va ser elegit degà de la nova Facultat de Psicologia, un càrrec que va ocupar durant un parell d'anys.

I fou aleshores quan el nou rector, el professor Bricall, coneixedor de la seva capacitat de treball i de l'eficàcia de la seva gestió en l'anterior equip rectoral, el va invitar a incorporar-se al seu equip com a responsable del Vicerektorat de Professorat, no ja com a adjunt al Vicerektorat sinó com a responsable exclusiu; una tasca a la qual es va dedicar durant anys amb tota la intensitat i que li va donar un coneixement de primera mà de molts aspectes de la complexitat de la institució universitària.

I va ser aquest coneixement, i el convenciment que es veia amb cor d'afrontar molts dels seus problemes, el que el va decidir a presentar la seva candidatura quan el rector Bricall va arribar al terme de la seva gestió. I per donar-la a conèixer va preparar un extens document en el qual exposava per escrit un programa detallat que prenia, així, figura de compromís. I és possible que fos aquest fet, junt amb el prestigi de les persones que va atreure per fer-li costat, el que finalment va assegurar la seva elecció. Cal dir que aquest costum de posar per escrit el seu pensament no sols el va mantenir quan va presentar per segona vegada la seva candidatura al Rectorat, sinó que el posava en pràctica en les seves compareixences anuals davant del Claustre, de manera que aquests escrits constitueixen un conjunt de documents extremament valuosos per conèixer tant el seu pensament com l'evolució de la situació universitària.

Antoni Caparrós va ser elegit rector de la Universitat de Barcelona el 21 de gener de 1994 i quatre anys després va ser reelegit per a aquest càrrec, de manera que durant prop de vuit anys va estar al front de la nostra Universitat en un temps en què la institució universitària estava sotmesa a grans canvis. I des del primer moment es va lliurar a aquesta tasca amb l'entusiasme que el caracteritzava i que va mantenir fins al darrer moment. Una dedicació continuada que va marcar un estil i que va acabar cristal·litzant en una certa idea de com havia d'evolucionar la institució universitària per respondre a les noves necessitats.

Ja en el text del seu primer programa, després d'afirmar la seva continuïtat amb la tasca realitzada durant el Rectorat del Dr. Bricall, es tracten les qüestions ineludibles en un programa d'aquest tipus i, a més, s'anuncia la presentació d'uns nous estatuts. L'anunci respon a la necessitat d'adequar els Estatuts vigents, que ell mateix havia ajudat a preparar, a una nova situació, com, per exemple, que les delegacions de Tarragona i Lleida s'havien convertit en universitats de ple dret. Però, com ell mateix insistia en presentar al Claustre els nous Estatuts, no es tractava d'una innovació, sinó d'adequar-se a una nova situació mantenint l'esperit original. I aquesta insistència en la continuïtat es mantindrà tot al llarg de la seva actuació com a rector: continuïtat amb la gestió dels seus antecessors Bricall i Badia,

amb els quals havia col·laborat; continuïtat, mes enllà d'ells, amb una tradició que arrencava de la primera autonomia de la Universitat de Barcelona en temps de la República i que es pot resumir en continuïtat en la reivindicació de l'autonomia universitària per sobre de qualsevol pressió centralitzadora i uniformadora, continuïtat en la reivindicació de la Universitat com a servei públic i al servei de la societat, continuïtat en la reivindicació de la catalanitat de la Universitat de Barcelona i continuïtat en la reivindicació de la qualitat com a primera exigència de l'ensenyament universitari. Però aquesta insistència en la continuïtat, una i altra vegada repetida, no vol dir desconeixement que la situació havia canviat profundament i que seguia canviat, sinó ben al contrari: si alguna cosa va caracteritzar el seu esforç va ser la voluntat decidida de fer front als nous reptes. Aquesta doble exigència de continuïtat i d'innovació va ser l'eix del seu pensament i, tot seguit, intentaré aprofundir en el que significa aquesta exigència.

Però no tindria sentit parlar de com pensava el doctor Antoni Caparrós en la institució universitària sense fer referència a com la vivia. I perquè les meves paraules podrien semblar dictades per la nostra relació personal, prefereixo repetir el que sobre ell van dir, arran del seu traspàs, els seus col·laboradors de moltes hores, l'actual rector Tugores i els doctors Canela i Rubiralta: "Per a tots nosaltres havia estat i era una experiència insòlita —que ens meravellava i que, per descomptat, consideràvem completament fora de l'abast de qualsevol que no fos l'Antonio— visitar qualsevol facultat, escola, centre de recerca o de gestió i de serveis de la UB i observar com saludava i coneixia totes les persones, infinitament més enllà del protocol, i que era correspost amb un afecte, un reconeixement i una calidesa infinitament més enllà dels deguts al càrrec. Era un amic i company de tota la comunitat universitària amb un to que només és a l'abast dels líders d'un col·lectiu. Per a tots nosaltres l'Antonio era un dels *nostres* en el sentit més entranyable...; si a algú li són aplicables els mots del poema d'Antonio Machado "en el bon sentit de la paraula *bo*, sens dubte és al nostre rector i amic".

El rastre del passat. Una universitat popular

Per posar en relleu com la doble exigència *continuitat* i *innovació* condiciona la vida universitària, convé començar per recordar alguns fets del nostre passat. La Universitat de Barcelona és antiga, però no tan antiga com podia haver estat. La institució universitària neix a la fi del segle XII i començament del XIII, en molts casos sobre la base de les escoles catedralícies i, en tot cas, amb la finalitat de formar teòlegs capaços de combinar els dogmes de la fe amb les exigències de la raó, a la qual cosa s'afegeix la formació de juristes i, en alguns casos, de professionals de la medicina. La Universitat de París n'és un excel·lent exemple, i a Barcelona hauria pogut aparèixer una institució semblant. Els monarques catalans estaven interessats a tenir un centre d'estudis superiors a les seves terres i en el convent de Santa Caterina hi havia mestres dominics que podien comparar-se amb els parisencs. És ben significatiu que fos el català Raimon de Penyafort, elegit general de l'orde, qui va encarregar a Tomàs d'Aquino la redacció de la *Summa contra gentiles*. Però Barcelona era en primer lloc una ciutat de mercaders que sabien que els estudiants significaven una font d'aldarulls, de manera que, després de moltes vicissituds, que d'una manera magistral ens va contar el doctor Claramunt en la lliçó inaugural del curs passat, la nostra Universitat no va començar a funcionar fins ben entrat el segle XVI i això vol dir que va néixer tard, oferint un ensenyament típicament medieval quan ja estava ben avançat el Renaixement i quan la societat catalana estava perdent pes polític i cultural. Aquest retard va quedar més palès quan, a la mateixa Rambla dels Estudis, just a costat de l'Estudi General, els jesuïtes van fundar el Col·legi de Cordelles, dedicat a

l'ensenyament dels nobles, als quals oferia una formació humanística en castellà i en llatí elegant, mentre l'Estudi General continuava sent català, popular i tradicional. I són aquestes característiques les que expliquen que en la guerra de Successió l'Estudi General es posés decididament al costat de l'arxiduc. I com que els historiadors de la nostra Universitat no han recollit aquest fet, permeteu-me que dediqui uns minuts al seu record.

Quan les tropes de Felip V s'acostaven a Barcelona, com que les forces que se li podien oposar –restes de l'exèrcit espanyol que s'havien decantat pel pretendent austríac i companyies de voluntaris reclutats a Catalunya– eren clarament insuficients per defensar la ciutat, el Consell de Cent va mobilitzar el regiment de la Coronela, format per membres dels diferents gremis sota l'advocació de santa Eulàlia. A aquest regiment, s'hi van afegir dues companyies d'estudiants de l'Estudi General. Una fou la 7a companyia del 1r batalló de la Coronela, i estava formada per estudiants de Dret i tenia per capità Marià Bastons, catedràtic de Lleis. L'altra, la 9a companyia del 5è batalló, estava formada per estudiants de Filosofia, de Teologia i de Medicina i tenia per capità Josep Fornés, catedràtic de Filosofia Primera.

El 7 d'agost del 1714, els estudiants de Dret guarnien el baluard de Santa Clara junt amb altres companyies gremials, entre les quals hi havia una companyia del gremi dels Cotoners i una del gremi dels Espasers, i va ser justament per aquest baluard que es va produir el gran atac dels francesos comandats pel duc de Bervick. Els defensors no sols van resistir l'atac amb grans pèrdues –un dels primers a morir va ser el catedràtic Bastons–, sinó que van llençar un contraatac en el qual la companyia pràcticament va desaparèixer, la majoria morts o ferits.

L'11 de setembre es va produir l'atac definitiu amb un resultat inevitable, ja que enfront d'un exercit atacant d'uns 70.000 homes els defensors no arribaven a 3.000. Els atacants van entrar per l'ampla bretxa que s'havia obert a la muralla i van encerclar, així, el baluard de Llevant, més o menys on avui hi ha l'estació de França, on resistia la companyia dels estudiants de Filosofia i de Medicina junt amb les restes de les companyies dels Argenters, dels Pintors i dels Candelers de Cera. Tots plegats, no més de 200

supervivents. En aquest darrer combat moriren encara un cert nombre d'estudiants i amb ells l'alferes i el tinent de la companyia. I em sembla de justícia que els universitaris d'avui no oblidem el seu compromís i el seu sacrifici.

Un altre model d'universitat

La fundació de la Universitat de Cervera es pot entendre com un càstig i es pot entendre també com l'intent d'establir una universitat moderna posada directament sota el patrocini d'una monarquia centralitzada. Però, fos quina fos la raó, els resultats no van respondre a les expectatives. L'Administració centralitzada i burocratitzada va resultar incapaç d'impulsar la vida de la nova Universitat, i la pedagogia humanista de Cordelles que al segle XVII era una novetat, resultava una rèmorà al segle XVIII, quan es començaven a difondre els resultats de la ciència moderna. De manera que, sense oblidar actuacions individuals prestigioses, en conjunt, va resultar un fracàs i, a mesura que Barcelona i Catalunya entraven en una nova dinàmica, la reclamació pel retorn de la Universitat a Barcelona es feia cada vegada més forta; fins que, després de moltes vicissituds, l'any 1837, la Universitat es va obrir precàriament en el que quedava del convent del Carme, cremat i abandonat uns anys abans.

Però en el temps transcorregut des que Barcelona s'havia quedat sense Universitat, la concepció de la institució universitària havia canviat profundament. A partir del Renaixement, la universitat medieval havia entrat en una crisi irreversible, no sols entre nosaltres, sinó també a tot Europa. Tant la ciència moderna com el pensament il·lustrat es van gestar fora del seu si. Fins que, a començaments del segle XIX, a mesura que la societat burgesa arribava a la seva plenitud, cristal·litzà un nou model d'universitat. És una innovació que es va produir simultàniament a diferents llocs, però va ser el projecte de Humboldt per a la Universitat de Berlín el que ha quedat com a símbol de la nova manera d'entendre la institució uni-

versitària. Si la universitat medieval tenia com a eix principal la teologia, ara ho serà la ciència, de manera que *ensenyament* i *recerca científica* apareixen estretament relacionats, igual com apareixen relacionats *progrés científic* i *progrés social*. Per suposat, els estudiants universitaris es preparen per exercir una activitat professional determinada, però la formació que els ofereix la Universitat és d'un ordre molt general: el títol de metge faculta per exercir la medicina en qualsevol especialitat i el títol d'advocat no sols prepara per exercir activitats jurídiques, sinó que es considera la preparació adequada per a qualsevol activitat de tipus administratiu o per a qualsevol tipus d'activitat social des del periodisme fins a la política. Així, la formació universitària s'entén, en primer lloc, com una preparació cultural de nivell superior i, al mateix temps, com una iniciació en la responsabilitat col·lectiva. Entesa així, la universitat no és només la *catedral del saber*, és una escola de democràcia i de responsabilitat social al servei d'una comunitat nacional.

¿Fins a quin punt la universitat que es reinstal·là a Barcelona responia a aquesta nova concepció? Si es té en compte el que va ser el segle XIX a Barcelona i al conjunt d'Espanya, és fàcil dubtar-ne. Un segle començat amb la resistència enfront de la invasió francesa, continuat amb el desgraciat regnat de Ferran VII, caracteritzat per les contínues revoltes, els pronunciaments i les gatzares i culminat amb dues guerres civils. En aquestes condicions tan atzaroses el restabliment dels estudis universitaris i el seu funcionament necessàriament havien de ser difícils i precaris. Vull destacar, de totes maneres, un fet significatiu: tant la decisió de retornar la Universitat a Barcelona com la construcció de l'edifici on ens trobem van ocórrer en períodes de predomini liberal. El lema *libertas perfundet omnia luce* que acompanya l'escut universitari exemplifica prou bé aquesta arrel liberal i progressista, com ho fan molts elements de la decoració d'aquest edifici Històric. Per començar, aquest Paranimf, amb la seva arquitectura hispanoàrab, i els murals que recorden episodis d'un passat pluricultural i, no diguem, les estàtues del vestíbul, on hi ha Averroes al costat d'Alfons el Savi i Ramon Llull, constitueixen una afirmació programàtica d'obertura que avui resulta de plena actualitat.

I, d'altra banda, he dit que la universitat moderna, la que hem batejat com a Universitat Humboldt, és una universitat implantada en un marc nacional. Va ser precisament a la Universitat de Berlín que el jove Fichte va pronunciar els seus cèlebres *Discursos a la nació alemanya*, on s'afirma el fonament cultural de la nacionalitat. I va ser en una ocasió com la d'avui, en la inauguració del curs 1854-55, encara al convent del Carme, que el professor Llorens i Barba va exposar públicament aquestes idees per primera vegada al sud dels Pirineus. És cert que el discurs d'en Llorens no aclaria quin era el subjecte nacional de la cultura que havia de servir la universitat, però entre els seus companys de claustre, presents en aquell acte, hi havia persones com Milà i Fontanals i Rubio i Ors, que serien tan actius en la recuperació de la llengua catalana. De manera que, en un discurs cèlebre, Menéndez Pelayo podia dir que en la trista uniformitat de la universitat espanyola, la de Barcelona destacava amb llum pròpia. Però sense dubtar que això fos cert, la veritat és que la situació distava de ser brillant i les paraules del de Santander ens assenyalen la raó. El model d'universitat moderna que es va implantar a Espanya i que va consagrar la Llei Moyano, de 1853, no reproduïa el model alemany sinó el francès. Una universitat d'estat dins el sistema de l'Administració pública, amb professorat funcionari, un model que en un Estat eficient com era la França del segle XIX va donar resultats brillants, però que en un Estat tan poc eficaç com era l'espanyol del segle XIX va resultar tot el contrari.

El contrast entre el que la societat podia esperar de la Universitat i el que aquesta li oferia era fort sobretot a Catalunya, que al llarg del segle XIX, i malgrat totes les dificultats, havia viscut un procés d'industrialització i de modernització que s'havia vist acompanyat, primer, per un procés de recuperació del prestigi i de l'ús literari de la llengua catalana i, finalment, per un moviment de reivindicació política. La consciència d'aquest contrast es va mostrar molt clarament en els dos congressos universitaris catalans, el primer el 1903 i el segon el 1918, unànimes a reclamar una universitat oberta al món però aferrada a la realitat catalana. I no és sorprenent que en aquest clima de desconexió l'ambiciós programa

cultural de la Mancomunitat de Prat de la Riba deixés de banda la universitat com si fos irrecuperable mentre depengués de l'Administració estatal.

El record de la Universitat Autònoma

Hi havia, però, a l'interior de la mateixa universitat, professors insatisfets que maldaven per introduir una renovació i que amb la República, l'any 31, van veure la seva possibilitat. L'Estatut d'autonomia de Catalunya preveia que el govern central mantindria tota la seva autoritat sobre el sistema educatiu, però autoritzava la Generalitat per crear centres propis d'ensenyament de qualsevol nivell. La possibilitat que així s'obria a l'existència de dues universitats va ser rebutjada per uns i altres i es va arbitrar la fórmula de dotar la Universitat de Barcelona d'un cert nivell d'autonomia i posar-la sota l'autoritat d'un patronat nomenat conjuntament pel Govern central i per la Generalitat, una fórmula que permetia alguna flexibilitat per nomenar professors i per modificar plans d'estudis, i que permetia, al mateix temps, introduir la llengua i la cultura catalanes en el si de la Universitat. Els models eren fàcils d'identificar: la flexibilitat dels plans d'estudis, la insistència en el treball en seminaris i laboratoris, estaven clarament inspirats en Alemanya, on els homes més influents del Patronat havien passat temporades. En canvi, el clima de convivència que es buscava estava inspirat més aviat en Oxford i Cambridge. Però que amb uns mitjans tan limitats s'obtinguessin els resultats espectaculars que es van aconseguir, cal atribuir-ho a l'entusiasme dels protagonistes i a la il·lusió que van generar al seu voltant. La Universitat es va convertir en un motor actiu de la societat catalana en un moment en què aquesta era particularment receptiva.

El seu solc va ser tan fort, i els que l'hem viscuda en parlem amb tant d'entusiasme, que és fàcil exagerar-ne la realitat. Els mitjans de què disposaven eren molt limitats i els seus àmbits d'influència van ser fonamen-

talment la Facultat de Lletres i la de Medicina. I, a més, va durar molt poc. Un any i mig després del seu establiment va tenir lloc els desgraciats fets del 6 d'octubre. Aquell any jo m'estrenava com a estudiant universitari i recordo que al vestíbul d'aquest edifici bivaquejava un esquadró de cavalleria. I que el president del Patronat, el mestre Fabra, i el rector, el Dr. Bosch Gimpera, estaven empresonats. Res d'això no va impedir que les activitats iniciades pel Patronat seguissin funcionant, i com que sobre elles i sobre el gran nivell que va assolir la nostra Universitat en aquells dies s'ha escrit prou, em limitaré a un detall que mai no he vist mencionat. A l'acabament del curs, la Facultat va oferir un dinar al professorat nomenat pel Patronat que ens havia donat classes. A les postres, el degà, doctor Xirau, en un moment del seu parlament va fer notar que havien impartit classes tot l'any sense rebre una pesseta i sense que cap d'ells en cap moment, ni en públic ni en privat, fes cap al·lusió a aquest fet. El degà Xirau ho va qualificar de mostra d'elegància espiritual, virtut que van haver de demostrar l'any següent, quan va començar el curs en les mateixes condicions, i va ser sols al febrer del 36 quan, amb el triomf electoral de les esquerres, el doctor Bosch i Gimpera es va tornar a fer càrrec del Rectorat i el Patronat es va reintegrar al seu lloc. Per poc temps, però, perquè cinc mesos després començava la guerra civil.

Si aquesta primera autonomia va durar poc, el seu record s'ha mantingut inalterat i ha donat sentit a moltes actuacions posteriors. Durant els anys grisos de la postguerra era aquest record el que permetia quallar somnis i imaginar objectius, i més tard, quan va començar a prendre cos la resistència universitària i quan el moviment es va fer indeturable, quan el Dr. Badia proclamava que la Universitat seria "democràtica, científica i catalana", eren les realitzacions d'aquella Universitat el que s'intentava recuperar. I, atès que la característica més evident d'aquella Universitat era l'autonomia, era l'autonomia universitària el que en primer lloc es reclamava. I fa un moment recordava que havia estat la reclamació de l'autonomia universitària la clau de volta de la gestió del rector Caparrós. Però el temps no passa en va i els problemes que ell havia d'afrontar eren molt diferents dels que havien conegut els homes del Patronat.

Les noves realitats universitàries

Al llarg de més d'un segle, des que la Universitat es va tornar a establir a Barcelona fins a la dècada del seixanta del segle que acabem de deixar, la Universitat de Barcelona va mantenir la mateixa estructura amb cinc facultats i amb el mateix nombre de llicenciatures. En aquest temps, el nombre d'alumnes va créixer, però més aviat moderadament. I la seva ubicació geogràfica es va mantenir intacta, tota la Universitat s'encabia a l'edifici on ara estem, amb la Facultat de Medicina i l'Hospital Clínic al carrer de Casanova. Però a partir de la dècada dels 60 comença un creixement accelerat, que més aviat es podria qualificar d'explosiu. El nombre d'alumnes i de professors es multiplica, es multipliquen els espais. I el que és encara més significatiu: es multipliquen els tipus d'ensenyaments impartits per la Universitat. Amb aquest procés es dispara el cost del seu manteniment i, més encara, el de les inversions necessàries per assegurar-lo, però sobretot se'n complica el funcionament i la gestió.

I encara més. En aquests anys no sols ha augmentat el nombre dels alumnes i dels ensenyaments, sinó que ha augmentat també el nombre d'universitats de tal manera que, on abans n'hi havia una de sola ara n'hi ha moltes i totes comparteixen un mateix territori geogràfic i depenen d'una mateixa autoritat política, fet que comporta que entrin en competència entre si de diferents maneres.

És un procés no privatiu de la nostra Universitat o del nostre país, sinó que s'ha produït a tot arreu, i el que es important notar és que amb aquest procés el model que caracteritzava la universitat de l'època moderna, el que havia inspirat la Universitat Autònoma per la qual tots

sospiràvem, progressivament s'ha abandonat. Recordeu que deia que la característica principal d'aquest model era que oferia als seus alumnes unes formacions generalistes i que el seu professorat combinava l'ensenyament i la recerca. Ara els ensenyaments són cada vegada més especialitzats, més tècnics i més abocats a la pràctica immediata, fins i tot si impliquen un reciclatge permanent que també assumeix la universitat. I, al seu torn, la recerca universitària demana cada vegada més una dedicació a temps complet i s'independitza de l'ensenyament i es posa en relació amb les necessitats del desenvolupament econòmic. I aquests canvis tenen al seu torn conseqüències importants. Uns ensenyaments professionals cada vegada més abocats a la pràctica immediata són uns ensenyaments que poden ser assumits per institucions privades, i així les universitats públiques ja no sols competeixen entre si, sinó també amb tota mena d'institucions. I a la inversa, en la mesura que la recerca es posa al servei del desenvolupament econòmic, el seu finançament es fa en part independent de la despesa pública que tradicionalment havia mantingut la universitat en exclusiva. I encara cal afegir que no sabem com l'expansió de l'ensenyament universitari a distància, que tot just comença, afectarà l'estructura de la mateixa institució universitària. En tot cas, el que podem dir és que les universitats americanes, híbrids de servei públic i empresa privada, s'estan convertint en el nou model de la institució universitària.

Davant el futur

Què cal fer davant d'aquestes noves realitats? I aquí reprenc el fil del meu discurs sobre el rector Caparrós. He insistit en la seva voluntat de continuïtat, de fidelitat a una tradició. Però també he dit que era perfectament conscient que els temps havien canviat i que seguirien canviant amb força. En els seus escrits més d'una vegada es refereix explícitament a la desaparició del model Humboldt o de la versió que entre nosaltres n'havia donat Ortega a *Misión de la universidad*. Fins i tot alguna vegada es refereix amb ironia al contrasentit que representa que a la universitat actual es creïn i defineixin places de professorat amb criteris docents i es proveeixin amb criteris d'investigació. Sobretot en els seus darrers temps com a rector, la seva preocupació pels canvis profunds de la institució universitària era constant. Tant el seu parlament al Claustre de novembre del 99 com el discurs d'obertura del curs passat, ara fa quasi exactament un any, els va dedicar monogràficament a aquest tema. Descrivia la Universitat moderna com una comunitat de professors i d'alumnes interessats en primer lloc pel saber i la veritat i sols secundàriament per la seva preparació professional, i com una institució de servei públic, servei a una comunitat nacional i servei a la totalitat de la societat i no sols a una elit. Però després de remarcar les virtuts d'aquest model d'universitat, amb la mateixa força constata que el pas del temps ha desbordat aquest model i denuncia dues actituds igualment negatives, la dels qui s'entesten a girar l'esquena al canvi i es limiten a enyorar el passat i la dels qui, enlluernats per la globalització, veuen sols els beneficis econòmics de la recerca universitària. Enfront d'uns i altres, la seva proposta és clara: hem d'afrontar el repte i donar-hi

resposta, però no d'una manera passiva sinó des de les nostres identitats: tradició i autonomia.

No, no pretenc dir que ell sabia cap on va avui la institució universitària i què és el que cal fer per optimitzar-la. Ni ho sabia ell, ni ho sabem nosaltres, ni ho sap ningú, i sols avançarem a força de bona voluntat. Però de la seva actuació i dels seus escrits, sí que em veig amb cor d'assenyalar tres elements que em sembla que apunten en la bona direcció.

Primer. Si s'observa alguna constant en la seva actuació i en els seus escrits és la reivindicació de l'autonomia universitària, reivindicació que enllaça amb el record de la primera Universitat Autònoma. En aquesta tradició, la reivindicació significa una major agilitat de gestió i també la possibilitat de mantenir-se fidel a la llengua i a la cultura catalanes. És una objectiu irrenunciable i ell s'hi va comprometre a fons. Però a les portes del segle XXI, en un món cada vegada més obert i més intercomunicat, sabia que la fidelitat a les pròpies arrels s'ha de combinar amb l'obertura a una societat cada vegada més complexa i més interconnectada. I en aquest sentit només vull recordar la satisfacció amb què recordava que la Universitat de Barcelona era la que atreia més estudiants estrangers de tot l'Estat.

Segon. He dit que una diferència fonamental de la Universitat actual amb el model tradicional és el paper que hi juga la recerca. No he d'insistir en la qüestió de fins a quin punt el rector Caparrós va impulsar els mitjans que permeten que a la UB es faci recerca de qualitat i com va impulsar iniciatives que poden situar la nostra Universitat en una posició capdavantera. Però és igualment cert que mai no va deixar de dir que la primera tasca de la Universitat era l'ensenyament i que la qualitat de l'ensenyament era la seva primera obligació i el primer timbre de glòria. I com acabo de recordar, denunciava les desviacions econòmiques de la recerca i insistia en la responsabilitat social dels investigadors.

I tercer, i per acabar, la reivindicació de l'autonomia universitària avui té un sentit molt diferent, i molt més ampli i més complex, del que tenia quan la reivindicaven els homes del Patronat. La Universitat de Barcelona és una Universitat pública, al servei de la societat catalana, i en nom d'aquest servei reclama els mitjans adequats per complir aquesta fun-

ció. Però al mateix temps la Universitat és conscient que el govern de Catalunya ha d'atendre altres demandes socials i que en l'àmbit universitari ha d'atendre les necessitats de la resta d'universitats de Catalunya. Defensar els interessos de la pròpia universitat sent conscient de les necessitats del conjunt no és una tasca fàcil, i el rector Caparrós feia notar sovint el pes d'aquesta càrrega i els problemes de consciència que podia portar-li.

Ser conscient d'aquesta doble responsabilitat sols pot significar una cosa: que la reclamació d'autonomia universitària sols es justifica si la Universitat assumeix plenament la pròpia responsabilitat davant de la societat, i aquest sentit de responsabilitat es demostra amb la transparència tant en la presa de decisions com en la utilització dels recursos. I aquest és el gran problema. En la universitat tradicional, tant els mecanismes de govern com la distribució dels recursos eren extraordinàriament simples i fàcils, per tant, de decidir i de controlar. Avui succeeix exactament el contrari. No és sols que la diversitat de la procedència dels recursos en fa molt més complexa la distribució i el control. És que la mateixa Universitat s'ha convertit en un conglomerat de centres i d'institucions —ell parlava del Grup UB— que porta a sistemes de govern i de presa de decisions molt complexos i difícils d'identificar. No és sorprenent que, l'any passat, dediqués bàsicament a aquest tema la seva darrera intervenció davant del Claustre.

He arribat així al terme del meu comentari. Una universitat és essencialment una comunitat de mestres i de deixebles que es manté al llarg del temps. Però aquesta fórmula bàsica pren formes molt diferents segons les èpoques, i en els nostres dies veiem com està canviant profundament. He començat dient que creia que el millor homenatge que podíem retre a la memòria del rector Caparrós era reflexionar sobre el futur de la nostra Universitat. I de la seva pràctica m'ha semblat poder deduir que per orientar aquest futur cal proposar-se un triple objectiu. Trobar un equilibri entre la fidelitat a les pròpies arrels i l'obertura a un món cada vegada més interdependent. Aconseguir un nou equilibri entre les dues funcions típicament universitaris: l'ensenyament i la recerca, i finalment, i potser aquest és l'objectiu més complicat, aconseguir un sistema de govern i de gestió que com-

bini l'eficàcia amb la transparència i el control democràtic. No és una tasca fàcil, però ens hi juguem el nostre futur.

Publicacions

UNIVERSITAT DE BARCELONA

U

B